

Extra toelichting bij Richtlijn deel 2: kostentoe rekening naar aanleiding van aanvullend onderzoek

**(De Richtlijn deel 2 is een kostentoe rekening van de
inhoudelijke Richtlijn voor basisbibliotheken)**

Inhoudsopgave

Door op de vetgedrukte koppen te klikken gaat u rechtstreeks naar het betreffende onderdeel toe.

Algemene inleiding en verantwoording.....	3
1. Wat vooraf ging.....	3
2. Nadere uitwerking op onderdelen	3
3. Algemene verantwoording	3
Huisvestingskosten volgens de Richtlijn voor Basisbibliotheken	4
1. Inleiding	4
2. Ruimtegebruik en gerealiseerde nieuwbouwplannen.....	4
3. Stichtingskosten	5
4. Exploitatiekosten.....	6
5. Enkele algemene conclusies en nuanceringen	6
Aanvullende dienstverleningsconcepten volgens de Richtlijn voor Basisbibliotheken.....	8
1. Inleiding	8
2. Digitale bibliotheek in de Groninger Steunstees.....	8
3. Rijdende service in de Zeeuwse Biblioservicebus	9
4. Enkele algemene conclusies en nuanceringen	10
De personeelsformatie volgens de Richtlijn voor Basisbibliotheken.....	11
1. Inleiding	11
2. Algemene verantwoording en nuancering.....	11
3. Kwantitatieve en kwalitatieve personeelsontwikkelingen	12
4. Conclusie.....	12
Bijlagen: drie modellen met personeelsformatie per schaalniveau	12
BIBLIOTHEEK A: 45.000 INWONERS	13
BIBLIOTHEEK B: 100.000 INWONERS	14
BIBLIOTHEEK C: 150.000 INWONERS	15

Algemene inleiding en verantwoording

1. Wat vooraf ging

In opdracht van het Procesbureau Bibliotheekvernieuwing is in juni 2005 een eerste opzet gemaakt van de 'Kostentoerekening kernfuncties volgens de Richtlijn voor basisbibliotheken'. Deze opzet is door het Bestuurlijk Overleg op 24 augustus 2005 goedgekeurd. Op basis hiervan is in oktober 2005 een vervolg gegeven aan de uitwerking van deze kostentoerekeningsmodellen voor basisbibliotheken. In deze tweede fase zijn de uitkomsten uit de eerste opzet gevalideerd en uitgewerkt voor een drietal grootteklassen, te weten drie fictieve basisbibliotheken met verzorgingsgebieden van 45.000 inwoners, 100.000 inwoners en 150.000 inwoners. Het resultaat, inclusief een instructie voor de toepassing van de modellen en een algemene verantwoording en nuancering is gepubliceerd op de website van het Procesbureau Bibliotheekvernieuwing onder de naam 'Richtlijn deel 2: kostentoerekening'.

2. Nadere uitwerking op onderdelen

Op basis van de resultaten van de tweede fase werd geconstateerd dat een aantal zaken nog om nadere verdieping vroegen. Het ging hierbij met name om de opbouw van de personeelsformatie, de huisvestingskosten en aanvullende dienstverleningsconcepten volgens de Richtlijn, specifiek voor plattelandsgemeenten met kleine kernen. Op basis van nader onderzoek zijn hierover een drietal korte publicaties geschreven, die een aanvulling vormen op de reeds gepubliceerde 'Richtlijn deel 2: kostentoerekening'.

In de verantwoording en nuancering van de 'Richtlijn deel 2: kostentoerekening' wordt ook aangegeven dat nader onderzoek nodig is naar extra geografische spreidingskosten door meer vestigingen en/of grote afstanden én naar de kosten en opbrengsten die ontstaan door het functioneren van basisbibliotheken in netwerkverband. Deze twee onderdelen zijn nog niet nader onderzocht.

3. Algemene verantwoording

Bij de uitwerking van de personeelsformatie, de huisvestingskosten en aanvullende dienstverleningsconcepten zijn diverse medewerkers van de Vereniging van Openbare Bibliotheken en de Werkgeversorganisatie Openbare Bibliotheken geconsulteerd en om nadere informatie gevraagd. De berekeningen zijn tot stand gekomen op basis van kengetallen en financiële cijfers van een aantal basisbibliotheken en op basis van de BIS-statistieken (Branche Informatiesysteem). Deze cijfers zijn als referentie gebruikt. Daarnaast heeft ook in deze fase op een aantal momenten een kleine werkgroep van goed ingevoerde bibliotheekdirecteuren de uitkomsten geamendeerd en genuanceerd. Dit is gebeurd onder begeleiding van de heren P. Barendse en M. van der Gugten (management-consultants van DSP-groep) en mevrouw N. Deegenars (projectcoördinator Procesbureau Bibliotheekvernieuwing).

Huisvestingskosten volgens de Richtlijn voor Basisbibliotheken

1. Inleiding

Tot nu toe is huisvesting als element in het proces van bibliotheekvernieuwing grotendeels buiten beschouwing gebleven. Dit komt onder andere voort uit de grote verschillen in de wijze waarop gemeenten de huisvesting van bibliotheken bekostigen en vanwege het feit dat het primaat vooralsnog ligt bij de inhoudelijke ontwikkeling van het bibliotheekbestel.

Desondanks bestaat er behoefte om een globale indicatie te krijgen van de (genormeerde) huisvestingskosten van bibliotheken volgens de Richtlijn. Meer inzicht in de kostenstructuur van de huisvesting kan nuttig zijn bij de voortgang van bibliotheekvernieuwing. Gebouw en inrichting worden ook in de bibliotheeksector steeds meer van strategisch belang voor deze vernieuwing.

NB: Onderliggende notitie is een verkorte weergave van een uitgebreidere rapportage over dit onderwerp. Deze rapportage kan bij belangstelling worden opgevraagd bij het Procesbureau Bibliotheekvernieuwing.

Door de beschikbaarstelling van modellen van kostentoe rekening kan de discussie over de meest passende financieringsgrondslag beter worden gevoerd en dat kan ook zeker gelden voor de huisvestingskosten als onderdeel daarvan.

Daarbij zijn drie elementen van belang:

1. het ruimtegebruik
2. de stichtingskosten (omvang van de investeringen)
3. de exploitatiekosten

2. Ruimtegebruik en gerealiseerde nieuwbouwplannen

Bij circa 43 bibliotheken die na 1990 zijn ontwikkeld is de relatie onderzocht tussen het bedrijfsvloeroppervlak (BVO) en inwonertal. (Selecte steekproef; categorie boven 50.000 inwoners oververtegenwoordigd). Er is voor het vaststellen van het verband gebruik gemaakt van de mediaan (= de klasse met de grootste dichtheid).

Klasse in m2 per 1.000 inwoners	< 15.000 inwoners	15.000-30.000 inwoners	30.000-50.000 inwoners	50.000-90.000 inwoners	> 90.000 inwoners	Totaal
0-30				3	4	7
30-40			1	1	6	8
40-50		1	2	8	7	18
50-60				2	0	2
60-70				3	1	4
>70			1	2	1	4
Totaal		1	4	19	19	43

De mediaan ligt duidelijk in de klasse met een BVO tussen 40 en 50 m2 per 1000 inwoners. Er tekent zich bij bibliotheken in plaatsen boven de 90.000 inwoners een verschuiving af naar de klasse tussen 30 en 40 m2. Dit kan te maken hebben met schaalvoordelen doordat bij grotere gebouwen effectiever met de ruimte kan worden omgesprongen. Ook kan het zo zijn dat bij grotere bibliotheken de omvang van de collectie relatief (dus per 1.000 inwoners)

kleiner is. Het bouwadviesbureau BBN veronderstelt een dergelijk verband tussen inwonertal en collectieomvang op basis van hun eigen praktijkervaring. Er lijkt enig schaalvoordeel te bestaan als de bibliotheek groter is.

1. De oppervlakte van de hoofdvestiging van alle bestaande bibliotheken ligt tussen de 40 en 50 m² per 1.000 inwoners. Daarbij zijn de kleinere bibliotheken gemiddeld 50 en de grotere tegen de 40 m² per 1.000 inwoners. Hierbij zijn nevenvestigingen of filialen niet meegerekend.
2. Voor nieuwbouw ligt de ruimtelijke standaard momenteel tussen de 40 en 50 m² per 1.000 inwoners voor de hoofdvestiging.
3. Opvallend is dat het oppervlak van de onderzochte nieuwbouwbibliotheken per 1.000 inwoners niet al te zeer afwijkt van het oppervlak van de gemiddelde bibliotheken. Dit blijkt uit de BIS-statistieken. Als verklaring kan gelden dat het ruimtebeslag van de collectie afneemt en dat deze ruimte kan worden gebruikt voor uitbreiding van publieksfuncties. Of dat één op één aansluit op de Richtlijn is vooralsnog onduidelijk.

3. Stichtingskosten

Onder de stichtingskosten vallen alle nagelvaste investeringen van bouwkundige aard zoals bouw-, advies- en financieringskosten dus inclusief eenvoudige klimaatbeheersing, zonwering, keuken- en toiletinrichting, maar exclusief grondkosten, kosten van bouwrijp maken, parkeerkosten en inrichting van buitenruimte. Verder vallen onder de stichtingskosten alle nagelvaste investeringen van installatietechnische aard zoals data- en andere bekabeling en een normbedrag van €150,- per m² voor de nagelvaste inrichting (m.u.v. balies) zoals stellingkasten en bewegwijzering. De stichtingskosten per m² volgens het BBN-model zijn als volgt onder te verdelen (prijspeil 2004):

Ambitieniveau	1.000 m ² BVO	2.000 m ² BVO	4.000 m ² BVO	6.000 m ² BVO	Vershil hoog/laag
Basis kwaliteit	€1.678	€1.637	€1.526	€1.477	11,5 %
Gemiddelde kwaliteit	€2.125	€2.090	€2.061	€2.046	4%
Hoge kwaliteit	€2.426	€2.367	€2.319	€2.221	9%
Vershil hoog/laag	45%	45%	52%	50%	

© BBN 2004

1. Analyse van de recent ontwikkelde bouwplannen laat een redelijke bevestiging zien van eerdere berekening van de stichtingskosten ad €2.000 per m². Dat komt dus nagenoeg overeen met de berekening zoals die hierboven is weergegeven met een gemiddeld afwerkingsniveau.
2. Er is een groot verschil in de stichtingskosten, afhankelijk van de kwaliteit van het gebouw. Het verschil tussen de basiskwaliteit, gemiddelde kwaliteit en hoge kwaliteit wordt bepaald door een groot aantal criteria, zoals materiaalgebruik, afwerkingsniveau, niveau van installatietechniek en de complexiteit van de vormgeving. Het prijsverschil bedraagt ruim 50% tussen het laagste en het hoogste niveau. Dat prijsverschil is veel groter dan de schaalvoordelen, die ontstaan doordat het oppervlak van een bibliotheek groter is. De schaalvoordelen bedragen circa 7 á 8%.
3. De vraag naar de gevolgen voor de stichtingskosten voor een bibliotheek die nieuwbouw realiseert als onderdeel van een multifunctionele voorziening is moeilijk in zijn algemeenheid te beantwoorden. Wel is een en ander kwalitatief te duiden, zoals schaalvoordelen bij aanbesteden, architectenkosten, dubbel gebruik van ruimten en parkeervoorzieningen, gezamenlijke installaties e.d. Ook in de exploitatie is winst te behalen door lager energieverbruik door minder buitenmuren, gemeenschappelijke schoonmaak- en beveiligingskosten. De meeste winst bij geïntegreerde bouw lijkt te behalen door het gemeenschappelijk gebruik van ruimten, waardoor het totale programma

van eisen in m² kan verminderen (tot circa 15% kleiner).

- De verbouwkosten van herinrichting tot volledig strippen lopen uiteen van €600 tot €1.300 per m². Daarmee komen de kosten voor nieuwbouw en ingrijpende verbouw dicht in elkaars buurt, zeker als de afschrijvingstermijn van verbouwingen op de gebruikelijke termijn van 15 jaren wordt gezet.
- De bandbreedte die is aangetroffen bij investeringen in de inrichtingskosten loopt van €150 per m² tot €380 per m².

4. Exploitatiekosten

Een belangrijk deel van de exploitatiekosten wordt gevormd door de kapitaalslasten (rente en afschrijving) die met de investeringen samenhangen. In de praktijk worden de kapitaalslasten bij de nieuwbouw van bibliotheken (net zoals dat vaak geldt voor andere maatschappelijke functies) niet altijd in de exploitatie opgenomen. Soms komt dit omdat een gemeente een éénmalige investering pleegt in nieuwbouw of omdat de kapitaalslasten elders op de gemeentebegroting drukken. In onderstaand overzicht is wel gerekend met een bedrijfseconomische exploitatie van de huisvesting.

Huisvestingskosten	Kosten per m ² bvo (in €)	Aandeel van totale huisvestingslasten
a. Kapitaalslasten gebouw (rente en afschrijving)	117	49,6%
b. Kapitaalslasten inventaris (rente en afschrijving)	39	16,5%
c. Onderhoud gebouwen	20	8,5%
d. Onderhoud inventaris	5	2,1%
e. Schoonmaken	25	10,6%
f. Energie	18	7,6%
g. Belastingen	4	1,7%
h. Verzekeringen	1	0,4%
i. Beveiliging	2	0,8%
j. Kleine aanschaffingen	0	0%
k. Arbotoepassingen	0	0%
l. Overige huisvestingslasten	5	2,1%
Totale huisvestingslasten	€236	100%

Toelichting op exploitatieopzet:

- Rentekosten bij lening op annuïteitenbasis leidt tot gelijkblijvende jaarlasten voor de volle looptijd van 40 jaren. Het gehanteerde rentepercentage is 5%. Doordat is gerekend met een annuïteitenlening wordt in het begin minder afgelost en later meer dan het afschrijvingspercentage van 2,5%. De veronderstelling dat afschrijving gelijk is aan de aflossing van het kapitaalskrediet wordt daardoor niet geheel bewaarheid. Als omrekeningsfactor voor de berekening van de annuïteit is 0,058278 gehanteerd (5 % met een looptijd van 40 jaren). De berekening is gebaseerd op de historische kostprijs van het gebouw ad €2.000 per m².
- Er wordt gerekend met inrichtingskosten van €300 per m², alsmede een rente-percentage van 5% en een afschrijvingspercentage van 10% voor de inrichtingskosten. Indien deze ook als annuïteit wordt geleend, leidt dat tot een omrekenfactor van 0,1295.

5. Enkele algemene conclusies en nuanceringen

- De oppervlakte van de hoofdvestiging van alle bestaande bibliotheken ligt tussen de 40 en 50 m² per 1.000 inwoners. Daarbij zijn de kleinere bibliotheken gemiddeld 50 en de grotere tegen de 40 m² per 1.000 inwoners. Voor nieuwbouw ligt de ruimtelijke standaard

momenteel tussen 40 m² en 50 m² per 1.000 inwoners voor de hoofdvestiging. Er is op dit moment een onvolledig beeld van de benodigde omvang van het ruimtebeslag van vooral aanvullende functies uit de Richtlijn (gemeentelijke informatiefunctie, leescafé, expositieruimte, studieruimte, cultureel uitpunt e.d).

2. Een analyse van recent ontwikkelde bouwplannen laat een redelijke bevestiging zien van eerdere berekeningen van de stichtingskosten ad €2.000 per m². Dat komt nagenoeg overeen met de berekening die BBN heeft gemaakt voor een bibliotheek met een gemiddeld afwerkingsniveau. De verbouwkosten (variërend van herinrichting tot volledig strippen) lopen uiteen van €600 tot €1.300 per m².
3. De volledige exploitatielasten van een bibliotheekgebouw zijn berekend op €236 per m² per jaar. Hierbij kunnen aanzienlijke verschillen optreden in diverse kostenposten als gevolg van regionale prijsverschillen, ouderdom van het gebouw en al of niet onderdeel van een multifunctionele voorziening.
4. Uit de BIS-statistieken komt naar voren dat de gemiddelde huisvestingslasten momenteel circa 20% van de totale lasten van een bibliotheek bedragen. In de hier weergegeven exploitatie-opstelling komen de huisvestingslasten hoger uit vanwege het (te) lage niveau van rente en afschrijving in de huidige exploitatiecijfers van bibliotheken volgens het BIS. Aangezien echter ook de overige kosten volgens de Richtlijn zullen stijgen, zal het aandeel huisvestingslasten ten opzichte van de totale lasten gemiddeld ongeveer gelijkblijven (20-25%).
5. Het verschil tussen de kosten van huur en koop zijn ongeveer als volgt te becijferen: indien wordt uitgegaan van een normale marktconforme projectontwikkeling, dan wordt gerekend met een Bruto Aanvangsrendement van 8%. De bijbehorende huurkosten bedragen €160 per m² per jaar. Dat is hoger dan het bedrag van €137 per m² per jaar, dat in de exploitatie-opstelling is opgenomen voor de kosten van rente, afschrijving en groot onderhoud. Dat verschil wordt geleidelijk groter door indexering van de huurprijs.

Aanvullende dienstverleningsconcepten volgens de Richtlijn voor Basisbibliotheken

1. Inleiding

De toegevoegde waarde van de uitwerking van dit onderdeel ten opzichte van de uitwerking fase 2 (in november 2005) is dat het dienstverleningsniveau van de Richtlijn ook via aanvullende dienstverleningsconcepten kan worden nagestreefd. Met name voor het platteland zijn deze aanvullende concepten interessant. Een vaste bibliotheekvestiging is minder rendabel, toegankelijk en nuttig vanwege de vaak grote geografische afstanden tussen plattelandskernen en/of het ontbreken van een centrumkern. Met het realiseren van één of meer aanvullende dienstverleningsconcepten kan een bibliotheekfunctie in de kleinere kernen worden gerealiseerd waardoor ook deze omgeving gebruik kan maken van de nieuwe kernfuncties van de basisbibliotheek. Wel is van belang dat het gaat om een aanvulling op de dienstverlening van een basisbibliotheek. Voorkomen moet worden dat plattelandsgemeenten (met veel kleine kernen) in de verleiding komen de dienstverlening van de basisbibliotheek (haar bijdrage daaraan) te vervangen door het aanvullende concept. Dit biedt namelijk geen volledige bibliotheekdienstverlening (uitvoering van alle vijf kernfuncties).

Om in kleine kernen en landelijk gebied een bibliotheekvoorziening overeind te houden die een minimumaanbod verzorgt en een poort vormt naar het totale aanbod van bibliotheekfuncties, wordt in den lande geëxperimenteerd met nieuwe dienstverleningsconcepten, zoals de biblioservicebus (Zeeland) en de Steunstees (Groningen). Daarnaast wordt inhoudelijk en organisatorisch samenwerking gezocht met ontwikkelingen rond het Kulturhus en de Brede School. In deze notitie worden de biblioservicebus en de Groninger Steunstees gepresenteerd. Andere voorbeelden van nieuwe, mede door de bibliotheken ontwikkelde, aanvullende dienstverleningsconcepten voor kleine kernen in plattelandsgebieden zijn (inclusief aanpak, handreikingen en feiten en cijfers) te vinden op de website www.kansenkaart.nl.

2. Digitale bibliotheek in de Groninger Steunstees

In de provincie Groningen wordt momenteel gewerkt aan het voorbereiden van een digitale bibliotheekfunctie in de zogenoemde Steunstees. Deze steunpunten zijn meestal ondergebracht in een buurt- of dorps huis en vormen een digitaal loket voor de bewoners. De kern van de steunstee wordt gevormd door een begeleider en een aantal computers die functioneel zijn aangetakt op diverse maatschappelijke voorzieningen op het gebied van zorg, welzijn, wonen, werken en cultuur. Deze voorzieningen zijn vaak niet meer fysiek in de kleine kernen gevestigd maar kunnen via de computer toch informatie geven en diensten aanbieden aan bewoners. Dit vereist wel een goed functionerend netwerk en een hoogwaardige digitale infrastructuur. In Oost-Groningen zijn inmiddels 27 van de geplande 30 fysieke steunpunten ingericht.

Het digitale loket wordt ontwikkeld in een samenwerkingsverband tussen de openbare bibliotheken in het Oldambt, Biblionet Groningen en zorginstellingen. Er wordt in dit concept gebruik gemaakt van bestaande infrastructuren. Op dit moment wordt de samenwerking onderzocht met zorginstellingen. In de loop van de tijd zullen naar alle waarschijnlijkheid ook andere partners aanschuiven, zoals woningcorporaties en onderwijsinstellingen. Met name de opzet van het beeldcommunicatie-systeem vergt een aanzienlijke investering, maar biedt met name voor ouderen en mindervaliden een unieke mogelijkheid om advies, zorg en hulpverlening op maat te krijgen. De bibliotheekfunctie voorziet met name in het aanbieden van digitale diensten, zoals het raadplegen van de krantenbank en bepaalde websites, alsmede

een mogelijkheid om met behulp van de beheerder boeken aan te vragen en op te halen. In de Steunstees zelf is geen fysieke collectie met boeken aanwezig. Deze Steunstees zijn servicepunten van bibliotheken en vormen daarmee een aanvulling en geen vervanging van de bibliotheken en de bibliobus.

De organisatie van de Steunstees (personeel, faciliteiten en huisvesting) wordt verzorgd door een welzijnsstichting en grotendeels gefinancierd door de gemeente. De kosten voor de bibliotheekorganisatie bestaan uit de opzet en het onderhoud van de digitale bibliotheekdiensten, de kosten die verbonden zijn aan de bezorgdienst voor boeken en andere informatiedragers, de scholing van de beheerder en een beperkte investering in computers en automatisering. De totale kosten voor het realiseren van de digitale bibliotheek in de Steunstees bedragen 50.000 euro (looptijd 2 jaar). Dit bedrag is beschikbaar gesteld vanuit het provinciale Marsrouteplan Bibliotheekvernieuwing door de provincie Groningen. De totale kosten voor de exploitatie van de Steunstees bedragen 110.000 euro. Deze kosten worden gedragen door de Stichting Welzijn Bellingwedde en gefinancierd door de gemeente Bellingwedde als opdrachtgever. Na afloop van de projectperiode (eind 2007) zullen de totale exploitatiekosten voor de digitale bibliotheek en de Steunstees (160.000 euro) worden bekostigd door de Stichting Welzijn Bellingwedde. Hiermee is de continuïteit van het project gegarandeerd.

3. *Rijdende service in de Zeeuwse Biblioservicebus*

In de dunbevolkte provincie Zeeland wordt de bibliotheekfunctie in 80 kernen ingevuld door vier bibliobussen. Deze bibliobussen stoppen op 120 standplaatsen en lenen jaarlijks ongeveer 400.000 boeken uit aan 14.000 personen. Ook in Zeeland is al jarenlang sprake van een verschraving van het voorzieningenniveau op het platteland. Daarbij gaat het niet alleen om gesubsidieerde voorzieningen, maar ook om diensten die door marktpartijen worden aangeboden, zoals banken, postkantoren en verzekeraars. De bibliobus is vaak nog een van de weinige voorzieningen die in de kleine kernen voorhanden is. Hieruit is het idee ontstaan om een biblioservicebus in te richten, waarin naast de bibliotheekfunctie ook andere diensten (waaronder betaaldiensten) kunnen worden aangeboden.

De biblioservicebus is een initiatief van de Zeeuwse Bibliotheek, provincie Zeeland en de Rabobank en is sinds eind oktober 2005 operationeel op Schouwen-Duiveland, Noord-Beveland en Veere. De biblioservicebus haltert vanaf begin 2006 in totaal 22 uur in de drie gemeenten (minimale haltetijd $\frac{3}{4}$ uur, streven is 1 uur). De route en haltetijden zijn enigszins aangepast omdat er niet meer primair langs de scholen wordt gereden. De collectie in de biblioservicebus is nu nog grotendeels hetzelfde als in de bibliobus, maar zal in de toekomst meer op volwassenen gericht worden. Het plan is dat er dan een speciale onderwijsbus komt, waarvan de collectie op de schoolgaande jeugd is toegesneden. Het personeel van de biblioservicebus heeft een bijscholing gehad van de deelnemende partijen, waaronder de Rabobank, VVV en politie. De servicemedewerker heeft een meer algemene functie gekregen en doet ook de eerste intake voor zorgdiensten en verkoopt postzegels. De chauffeur verzorgt net als in de bibliobus de uitleen.

De initiatiekosten voor de ontwikkeling en bouw van de biblioservicebus bedragen in totaal 573.000 euro, waarvan 245.000 euro door de provincie en 280.000 euro door de Rabobank is gefinancierd. Daarnaast is nog een aanvullende EU-subsidiebijdrage verkregen. Volgens de oorspronkelijke begroting voor de biblioservicebus zouden de extra exploitatiekosten (bovenop die voor de normale bibliobus) ongeveer 68.400 euro per jaar bedragen. Hierbij is vooralsnog nog geen rekening gehouden met rente en afschrijving van de kapitaallasten. De totale kosten voor de exploitatie van vier reguliere bibliobussen in Zeeland bedroegen in 2004 807.911 euro en de inkomsten 152.956 euro. Over de exploitatie van de biblioservicebus na de proefperiode van drie jaar zijn nog geen afspraken tussen de partners gemaakt.

4. Enkele algemene conclusies en nuanceringen

Uit de bovenomschreven voorbeelden kan afgeleid worden dat er in den lande diverse vernieuwende dienstverleningsconcepten worden ontwikkeld om de voortgaande verschraling van het voorzieningenaanbod in dunbevolkte gebieden te keren. Ook vanuit de bibliotheeksector kan hieraan een belangrijke bijdrage worden geleverd. Hierbij passen enkele nuanceringen:

1. Samenwerking met andere partijen, het zoeken van plekken waar je diverse functies kunt stapelen waardoor een clustering van diensten ontstaat, kan voor gebruikers een duidelijke meerwaarde opleveren ("one-stop-shopping"). Het is essentieel dat hierbij deskundige begeleiding voor de gebruiker beschikbaar is.
2. Voor bibliotheekorganisaties kan samenwerking ook aanzienlijke kostenreductie tot gevolg hebben vanwege gezamenlijke investeringen en exploitatie van huisvesting, digitale dienstverlening en /of biblioservicebussen. Het is belangrijk om bij de exploitatie ook rekening te houden met kapitaallasten die over een bepaalde periode moeten worden afgeschreven, teneinde tijdig herinvesteringen te kunnen doen.
3. Lokale steunpunten of biblioservicebussen vormen een geschikte aanvulling op de bibliotheekfuncties, maar kunnen uitsluitend in een netwerkverband bestaan. Ze vormen dan een aanvulling maar zeker geen vervanging van de bibliotheekvestigingen waarin alle kernfuncties volgens de Richtlijn worden ingevuld.

De personeelsformatie volgens de Richtlijn voor Basisbibliotheken

1. Inleiding

In de uitwerking van de kostentoerekeningsmodellen fase 2 (in november 2005) zijn globale aannames gedaan met betrekking tot de benodigde omvang van de personeelsformatie voor een basisbibliotheek. Als gevolg van de bibliotheekvernieuwing zal het personeelsbestand qua omvang, opleidingseisen en competenties nadrukkelijk gaan veranderen. In deze uitwerking is de personeelsformatie kwantitatief en kwalitatief nader onderzocht. Daarbij is een richtinggevende calculatie opgesteld van de kosten die samenhangen met deze beoogde personeelsformatie. Er is een uitwerking gemaakt van de personeelsformatie (nadrukkelijk geen blauwdruk) voor de drie richtlijnbibliotheken in de grootteklassen die in de kostentoerekeningsmodellen in fase 2 zijn gehanteerd (45.000, 100.000 en 150.000 inwoners). In bijgaande overzichten zijn de personele kosten uitgewerkt naar formatieplaatsen op drie te onderscheiden functieniveaus (VMBO, MBO-4, HBO/WO).

2. Algemene verantwoording en nuancering

Ter onderbouwing van de bijgaande personeelsformaties zijn gesprekken gevoerd met vertegenwoordigers van de VOB, het HR-netwerk (landelijk platform voor P&O-functionarissen) en de werkgeversorganisatie WOB. Daarnaast is informatie over de toekomstige personeelsformatie opgevraagd bij enkele referentiebibliotheken en heeft een tweetal valideringsbijeenkomsten met bibliotheekdirecteuren plaatsgevonden.

Bij het toepassen van gegevens uit de bijgaande overzichten is het volgende van belang:

- a) In de kostentoerekeningsmodellen is uitgegaan van de vijf kernfuncties (plus de functie ondersteuning en ontwikkeling) uit de Richtlijn voor Basisbibliotheken. De uitvoering van lokale speerpunten is niet in de personeelsformatie meegenomen.
- b) In de kostentoerekening is er tevens van uitgegaan dat de kerndiensten volledig worden uitgevoerd door betaalde medewerkers, die zijn ingeschaald volgens de cao openbare bibliotheken en dus niet door vrijwilligers.
- c) Bij het onderscheid tussen functieniveaus (HBO, MBO-4, VMBO) wordt uitgegaan van het noodzakelijk geachte werk- en denkniveau en niet per definitie het opleidingsniveau. Bij het opstellen van specifieke functie-omschrijvingen kan gebruik worden gemaakt van de referentieprofielen uit OBIP+ (meer informatie: www.wobsite.nl).
- d) In de kostentoerekeningsmodellen is uitgegaan van de gemiddelde brutoloonkosten (plus werkgeverslasten) van 42.500 euro per fte. Op basis van informatie van de WOB en het HR-netwerk is bij de uitwerking van de personeelsformatie achtereenvolgens uitgegaan van gemiddeld 50.000 euro voor HBO-functies (maximum van schaal 8), 40.000 euro voor MBO-functies (maximum van schaal 5) en 35.000 euro voor VMBO-functies (maximum van schaal 3). Deze gemiddelde schaalbedragen zijn berekend op macro-niveau en kunnen op individueel niveau sterk uiteen lopen. Gezien de huidige leeftijdsopbouw van het personeel in de bibliotheken (veel 40- en 50-plus) liggen de werkelijke kosten in de meeste gevallen meer in de richting van het maximale schaalsalaris. Ontwikkelingen in de toekomst zullen een grote uitstroom van oudere medewerkers laten zien, maar ook een grotere instroom van kwalitatief hoger geschoold personeel in het kader van bibliotheekvernieuwing.
- e) Een aantal diensten kan al of niet in netwerkverband ingehuurd of uitbesteed worden. Met name op het terrein van informatietechnologie, financiën en personeelsbeleid zoeken basisbibliotheken samenwerking met elkaar en met de Provinciale Service Organisaties (PSO's). Met gebruikmaking van provinciale middelen kunnen de PSO's een extra impuls geven aan de bibliotheekvernieuwing en de kwaliteit van basisbibliotheken in het bijzonder.

3. Kwantitatieve en kwalitatieve personeelsontwikkelingen

De bibliotheeksector heeft over het algemeen te maken met een relatief oud personeelsbestand, waarvan een niet onaanzienlijk deel de komende jaren zal uitstromen. In een aantal bibliotheken gaat het om eenderde deel van de totale formatie dat de komende vijf jaar de pensioengerechtigde leeftijd bereikt. Dit kan enerzijds een bedreiging vormen voor de bedrijfscontinuïteit, maar het biedt ook kansen voor organisatieverandering en functie-innovatie. Een andere ontwikkeling is de voortschrijdende automatisering, waardoor eenvoudige, repeterende werkzaamheden worden uitgevoerd door sorteerrobots en RFID-apparatuur. Hierdoor zal het aandeel administratieve taken op VMBO-niveau sterk gaan verminderen en het accent meer op service aan en informatie voor de gebruiker komen te liggen (MBO-niveau). De discussie of de raadpleegfunctie op HBO of MBO-niveau moet worden vormgegeven is binnen de bibliotheeksector nog niet afgerond, ook al omdat de informatie-behoefte van de gebruiker tot nog toe niet helder in kaart is gebracht. De verwachting is echter niet dat er veel meer HBO-functies nodig zijn, maar wel dat deze functies gedeeltelijk anders ingevuld moeten worden door mensen met aanvullende kennis, kwaliteiten en belangstelling. Het vak van bibliothecaris zal nog een grote ontwikkeling moeten doormaken, waarbij ook de huidige instituten voor beroepsopleidingen een belangrijke bijdrage moeten leveren. Tot slot is de verwachting dat de krimpende arbeidsmarkt de komende jaren ook problemen kan gaan opleveren bij het werven van nieuwe medewerkers. Dit betekent dat de bibliotheken zich in toenemende mate zullen moeten onderscheiden als een interessante en uitdagende werkomgeving. Ook het invullen van stage- en werkervaringsplaatsen binnen bibliotheken kan hieraan een bijdrage leveren.

4. Conclusie

De komende jaren zal een herijking en planning van de personeelsformatie (zowel kwantitatief als kwalitatief) van cruciale betekenis blijken te zijn voor het daadwerkelijk kunnen bereiken van de doelen van bibliotheekvernieuwing.

Ook zal op verzoek van de VNG/gemeenten meer inzicht gegeven moeten worden in het inzetten van vrijwilligers en personen met gesubsidieerde banen.

Bijlagen: drie modellen met personeelsformatie per schaalniveau

BIBLIOTHEEK A: 45.000 INWONERS

KERNFUNCTIES EN -DIENSTEN	P- KOSTEN *	OPLEIDINGSNIVEAU (in fte)				 totaal fte's
(BIBLIOTHEEK A: 45.000 INWONERS)			HBO	MBO	VMBO	(in upw **)
			€ 50.000	€ 40.000	€ 35.000	
1 Kennis en informatie						
collectievorming	65.000	0,8	0,3	0,4		(54) 1,5
raadpleeg/vraagbemiddeling (fysiek)	100.000		2,5			(90) 2,5
raadpleeg/vraagbemiddeling (digitaal)	65.000	0,5	1			(54) 1,5
uitleenfunctie	85.000		1,8	0,4		(79) 2,2
digitale vraagbaak (Aladin)	5.000	0,1				(3) 0,1
(landelijke) overheidsinformatie	5.000		0,1			(3) 0,1
exploitatie van de website	20.000		0,5			(18) 0,5
2 Ontwikkeling en educatie						
collectievorming	10.000	0,1	0,1			(7) 0,2
raadpleegfunctie	10.000		0,2			(7) 0,2
uitleenfunctie	10.000		0,3			(11) 0,3
ondersteuning & mediatheek	20.000	0,4				(14) 0,4
3 Kunst en cultuur						
collectievorming	45.000	0,5	0,5			(36) 1,0
raadpleegfunctie/advisering	10.000		0,2			(7) 0,2
uitleenfunctie	105.000		2,2	0,5		(97) 2,7
cultuurhistorie en erfgoed	10.000	0,2				(7) 0,2
lokaal platform kunst en cultuur	5.000	0,1				(3) 0,1
culturele/literaire activiteiten	5.000	0,1				(3) 0,1
4 Lezen en literatuur						
collectievorming	10.000	0,1	0,1			(7) 0,2
raadpleegfunctie (digitaal)	10.000		0,2			(7) 0,2
uitleenfunctie	5.000		0,2			(7) 0,2
lees-stimuleringsprojecten	10.000	0,1	0,1			(7) 0,2
5 Ontmoeting en debat						
ontmoeting (leescafé + exploitatie ruimten)	20.000		0,2	0,4		(22) 0,6
6 Ondersteuning en ontwikkeling						
administratie	75.000		1	1		(72) 2,0
management	90.000	1,8				(65) 1,8
systeembeheer	20.000		0,5			(18) 0,5
marketing en productontwikkeling	30.000	0,6				(22) 0,6
kwaliteitszorg	20.000	0,4				(14) 0,4
TOTAAL	865.000	5,8	12	2,7	(734)	20,5
		28%	59%	13%		100%

* door afrondingsverschillen kunnen de totale formatiekosten in deze kolom iets afwijken van de optelling van de formatiekosten per opleidingsniveau (HBO, MBO, VMBO) in de drie kolommen ernaast

** tussen haakjes is de formatie in uur per week weergegeven op basis van een 36-urige werkweek

BIBLIOTHEEK B: 100.000 INWONERS

KERNFUNCTIES EN -DIENSTEN	P- KOSTEN *	OPLEIDINGSNIVEAU (in fte)				totaal fte's
(BIBLIOTHEEK B: 100.000 INWONERS)			HBO	MBO	VMBO	(in upw **)
			€	€	€	
			€ 50.000	40.000	35.000	
1 Kennis en informatie						
collectievorming	135.000	2	0,4	0,5		(104) 2,9
raadpleeg/vraagbemiddeling (fysiek)	215.000		5,4			(194) 5,4
raadpleeg/vraagbemiddeling (digitaal)	140.000	1	2,3			(118) 3,3
uitleenfunctie	180.000		3,6	1		(166) 4,6
digitale vraagbaak (Aladin)	10.000	0,2				(7) 0,2
(landelijke) overheidsinformatie	10.000		0,2			(7) 0,2
exploitatie van de website	45.000	0,5	0,5			(36) 1,0
2 Ontwikkeling en educatie						
collectievorming	15.000	0,2	0,1	0,1		(14) 0,4
raadpleegfunctie	20.000		0,5			(18) 0,5
uitleenfunctie	20.000		0,5			(18) 0,5
ondersteuning & mediatheek	45.000	0,9				(32) 0,9
3 Kunst en cultuur						
collectievorming	95.000	1	0,7	0,5		(79) 2,2
raadpleegfunctie/advisering	20.000		0,5			(18) 0,5
uitleenfunctie	225.000		4,7	1		(205) 5,7
cultuurhistorie en erfgoed	20.000	0,3	0,1			(14) 0,4
lokaal platform kunst en cultuur	10.000	0,1	0,1			(7) 0,2
culturele/literaire activiteiten	10.000	0,1	0,1			(7) 0,2
4 Lezen en literatuur						
collectievorming	20.000	0,3	0,1	0,1		(18) 0,5
raadpleegfunctie (digitaal)	20.000		0,5			(18) 0,5
uitleenfunctie	10.000		0,3			(10) 0,3
lees-stimuleringsprojecten	20.000	0,3	0,2			(18) 0,5
5 Ontmoeting en debat						
ontmoeting (leescafé + exploitatie ruimten)	45.000		0,5	0,7		(43) 1,2
6 Ondersteuning en ontwikkeling						
administratie	160.000	0,5	2,3	1,2		(144) 4,0
management	190.000	3,8				(136) 3,8
systeembeheer	45.000	0,5	0,5			(36) 1,0
marketing en productontwikkeling	65.000	1,3				(46) 1,3
kwaliteitszorg	45.000	0,9				(32) 0,9
TOTAAL	1.835.000		13,9	24,1	5,1	(1552) 43,1
			32%	56%	12%	100%

* door afrondingsverschillen kunnen de totale formatiekosten in deze kolom iets afwijken van de optelling van de formatiekosten per opleidingsniveau (HBO, MBO, VMBO) in de drie kolommen ernaast

** tussen haakjes is de formatie in uur per week weergegeven op basis van een 36-urige werkweek

BIBLIOTHEEK C: 150.000 INWONERS

KERNFUNCTIES EN -DIENSTEN (BIBLIOTHEEK C: 150.000 INWONERS)	P- KOSTEN *	OPLEIDINGSNIVEAU (in fte)			totaal fte's (in upw **)
		HBO € 50.000	MBO € 40.000	VMBO € 35.000	
1 Kennis en informatie					
collectievorming	195.000	2,8	0,8	0,6	(151) 4,2
raadpleeg/vraagbemiddeling (fysiek)	310.000		7,7		(277) 7,7
raadpleeg/vraagbemiddeling (digitaal)	200.000	1,5	3		(162) 4,5
uitleenfunctie	265.000		5,2	1,6	(245) 6,8
digitale vraagbaak (Aladin)	15.000	0,3			(11) 0,3
(landelijke) overheidsinformatie	15.000		0,3		(11) 0,3
exploitatie van de website	60.000	0,5	0,8		(47) 1,3
2 Ontwikkeling en educatie					
collectievorming	25.000	0,3	0,2	0,1	(22) 0,6
raadpleegfunctie	30.000		0,7		(25) 0,7
uitleenfunctie	30.000		0,7		(25) 0,7
ondersteuning & mediatheek	60.000	1	0,2		(43) 1,2
3 Kunst en cultuur					
collectievorming	140.000	1,5	1	0,7	(115) 3,2
raadpleegfunctie/advisering	30.000		0,7		(25) 0,7
uitleenfunctie	325.000		6,5	1,8	(299) 8,3
cultuurhistorie en erfgoed	30.000	0,4	0,2		(22) 0,6
lokaal platform kunst en cultuur	15.000	0,2	0,1		(11) 0,3
culturele/literaire activiteiten	15.000	0,2	0,1		(11) 0,3
4 Lezen en literatuur					
collectievorming	30.000	0,4	0,2	0,1	(25) 0,7
raadpleegfunctie (digitaal)	30.000		0,7		(25) 0,7
uitleenfunctie	15.000		0,4		(14) 0,4
lees-stimuleringsprojecten	30.000	0,4	0,2		(22) 0,6
5 Ontmoeting en debat					
ontmoeting (leescafé + exploitatie ruimten)	60.000		0,6	1	(58) 1,6
6 Ondersteuning en ontwikkeling					
administratie	235.000	0,5	4	1,5	(216) 6,0
management	280.000	5,6			(202) 5,6
systeembeheer	60.000	0,8	0,5		(47) 1,3
marketing en productontwikkeling	95.000	1,9			(68) 1,9
kwaliteitszorg	60.000	1,2			(43) 1,2
TOTAAL	2.655.000	19,5	34,8	7,4	(2222) 61,7
		32%	56%	12%	100%

* door afrondingsverschillen kunnen de totale formatiekosten in deze kolom iets afwijken van de optelling van de formatiekosten per opleidingsniveau (HBO, MBO, VMBO) in de drie kolommen ernaast

** tussen haakjes is de formatie in uur per week weergegeven op basis van een 36-urige werkweek